

gaven grote bedragen.¹ Ander werk volgde, alles gecombineerd met zijn functie als onderwijzer en schoolhoofd, alles met steun van zijn vrouw, die in moed niet voor hem onderdeed en hem in innerlijke rust overtrof: besprekingen met leden van de Lunterse Kring, herbewerking van Miskotte's *Betere weerstand* en van Buskes' *Ons kind in gevaar*, talloze contacten binnen het protestants-christelijk onderwijs om er de geest van verzet tegen van Dams maatregelen te versterken, vergaderingen in de kring van christelijke litteratoren (tegen de Kultuurkamer!) – ook was hij in de lente van '41 via mr. C. van Rij in de Ordedienst ingeschakeld.

De kans die hij in oktober '41 kreeg: de leiding op zich te nemen van een illegaal blad dat met vallen en opstaan al meer dan een jaar bestond, trok hem onweerstaanbaar aan. Hij was er bang voor. Hij vond óók dat het moest, maar *als* het moest, dan onder *zijn* leiding en volgens *zijn* denkbeelden! Hij had een sterke behoefte om te domineren; zij maakte het hem gemakkelijk om nu eens met een charmante glimlach, dan weer met een norske order het uiterste van zijn medewerkers te vergen van wie sommigen hem haast in onderworpenheid volgden, anderen in een mengsel van bewondering en ergernis. Hij kon, aldus een zijner latere mederedacteuren, mr. J. Cramer, van een 'overrompelende suggestiviteit' zijn²; deze werd door zijn stem die recht uit de kern van zijn persoonlijkheid leek te komen, versterkt.

Het eerste wat hij deed, was voor *Vrij Nederland* een drukker vinden. Drukker J. Hoekstra uit Koudum, hem aangebracht door een relatie uit de groep die *De Vonk* uitgaf, zorgde in december '41 voor het eerste gedrukte nummer. In het tweede dat in januari uitkwam, legde van Randwijk een soort politieke geloofsbelijdenis af. Neen, de oorlog was 'niet in de eerste plaats een oorlog tussen Engeland en Duitsland, maar een Europese burgeroorlog', 'de vreselijke wraak over een algemene weigering om het offer onder ogen te zien dat de keuze van de rechte weg zou moeten kosten' – aldus citeerde hij de Engelse socialist John Middleton Murry. Hij vervolgde:

'Jarenlang zijn er onder ons geweest die gewaarschuwd hebben, niet alleen tegen het nationaal-socialisme maar ook tegen onszelf, dat Europa te gronde zou gaan tenzij het zich economisch en sociaal-geestelijk zou durven herzien.

Deze mensen waren de werkelijke revolutionairen van Europa!

Zij kwamen echter alles tekort wat de Nazi's wél bezitten: bommen, vliegtuigen, tanks, een geraffineerd propaganda-apparaat . . .

De bewoners van Europa, opgeschrikt door het rumoer en de gewelddaden van de inbrekers, zijn thans wakker geworden!

Nu hun huis bijna leeggeplunderd en vernield is, bemerken zij hoezeer ze

¹ A.v. ² J. Cramer, 16 april 1958.